

Opinia Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego w sprawie komunikatu Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów „W stronę lepszego dostępu do informacji naukowej. Zwiększanie korzyści z inwestowania środków publicznych w badania naukowe”

COM(2012) 401 final

(2013/C 76/09)

Sprawozdawca: **Gerd WOLF**

Dnia 17 lipca 2012 r. Komisja Europejska, działając na podstawie art. 304 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej, postanowiła zasięgnąć opinii Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego w sprawie komunikatu Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów „W stronę lepszego dostępu do informacji naukowej. Zwiększanie korzyści z inwestowania środków publicznych w badania naukowe”

COM(2012) 401 final.

Sekcja Jednolitego Rynku, Produkcji i Konsumpcji, której powierzono przygotowanie prac Komitetu w tej sprawie, przyjęła swoją opinię 8 stycznia 2013 r.

Na 486. sesji plenarnej w dniach 16–17 stycznia 2013 r. (posiedzenie z 16 stycznia) Europejski Komitet Ekonomiczno-Społeczny 151 głosami za – 5 osób wstrzymało się od głosu – przyjął następującą opinię:

1. Wnioski i zalecenia

1.1 Dostęp do informacji naukowej jest istotnym warunkiem owocnych badań naukowych i wspierania innowacji, a także konkurencyjności Europy. Obejmuje to także transfer wiedzy między badaczami, między partnerstwami badawczo-naukowymi – zwłaszcza między instytucjami badawczymi a przedsiębiorstwami – oraz między naukowcami a obywatelami.

1.2 Z zastrzeżeniem poniższych uwag, Komitet popiera cele i propozycje przedstawione przez Komisję. Uważa, że oznaczają one ułatwienie i potencjalny wzrost skuteczności pracy badawczej, co technicznie umożliwi internet.

1.3 Aby pomyślnie zrealizować te cele, należy nadal gwarantować autorstwo i własność intelektualną badaczy i organizacji badawczych oraz nienaruszoną wolność nauki i badań, a naukowcom trzeba oszczędzać dodatkowej pracy lub dodatkowych nakładów administracyjnych, które obniżają efektywność.

1.4 Otwarty dostęp (przez internet) do publikacji naukowych to dostosowane do obecnych możliwości technicznych rozszerzenie lub uzupełnienie bibliotek. Jest to rozwiązanie bardzo pomocne, obecnie już często stosowane i trzeba je dalej rozwijać i uzupełniać. Należy dążyć do globalnej symetrii pod tym względem między Europą a państwami pozaeuropejskimi.

1.5 Ochrona informacji naukowej (gromadzenie danych naukowych) do celów ewentualnego późniejszego wykorzystania jest konieczna; w dzisiejszych czasach jest ona elementem dobrej praktyki naukowej. Komitet przyjmuje z zadowoleniem zamiar Komisji, by także w przyszłości wspierać potrzebną do tego infrastrukturę. Jeżeli bardziej szczegółowe ustalenia dotyczące przechowywania danych mają być zawarte w umowach

dotyczących projektów, decyzje o zakresie, formacie, szczegółach i opisie (o metadanych) należy każdorazowo podejmować wspólnie z zainteresowanymi badaczami, z uwzględnieniem specyfiki danej dyscypliny.

1.6 W związku z tym pojawia się kwestia otwartego (a zatem ogólnego, globalnego, bezpłatnego, niekontrolowanego i bezwarunkowego) dostępu przez internet do przechowywanych danych naukowych. Kwestia ta ma wiele aspektów, wiąże się z dotychczasową kulturą naukową, należy ją zatem traktować w sposób zróżnicowany i z dużą ostrożnością. O ile można sobie wyobrazić dziedziny nauki, w których swobodny dostęp z zewnątrz może być pożyteczny i nie budzi wątpliwości, o tyle w wielu innych dziedzinach istnieją względy przemawiające zdecydowanie przeciw takiemu rozwiązaniu. Dlatego należy przestrzec przed uogólnieniem.

1.7 W związku z powyższym możliwe rozwiązania w wybranych przypadkach trzeba opracowywać stopniowo, metodą prób, w oparciu o już stosowane procedury dobrowolnej wymiany danych (przykłady: CERN, World Wide Web) i testować je empirycznie w ramach projektu pilotażowego, w porozumieniu z naukowcami uczestniczącymi w procesie badawczym. Nie można jednak pozwolić, by związane z tym procedury administracyjne przeszkodziły – wskutek wprowadzenia nowych wymogów lub dodatkowych procedur – rozpoczętym właśnie staraniom o uproszczenie.

1.8 Niezależnie od tego otwarty dostęp do rozsądnie wybranych danych, na których opierają się publikacje dostępne w trybie otwartego dostępu, mogłyby być przydatny – przede wszystkim w przypadku globalnej symetrii między Europą a państwami pozaeuropejskimi – o ile związane z tym dodatkowe nakłady okazałyby się akceptowalne i uzasadnione.

1.9 Wszystkie te środki wiążą się po części ze znacznymi kosztami dodatkowymi ponoszonymi przez badaczy i organizacje badawcze. Koszty te trzeba w pełni uwzględnić przy planowaniu i podziale budżetu.

2. Streszczenie komunikatu Komisji

2.1 Komunikat dotyczy działań, które Komisja zamierza podjąć w celu poprawy dostępu do informacji naukowej i wzmocnienia korzyści płynących z inwestowania środków publicznych w badania naukowe.

2.2 Cele tych środków to:

- dostęp do publikacji naukowych;
- ochrona informacji naukowej;
- dostęp do wyników badań naukowych.

2.3 Jeśli chodzi o dostęp do publikacji naukowych, obecnie negocjuje się z wydawcami dwa modele:

- Otwarty dostęp do publikacji naukowych – „**droga złota**”: koszty publikacji zostają przeniesione z czytelników (płacących za pośrednictwem prenumeraty) na autorów. Ponoszą je zwykle uczelnie lub instytucje badawcze, w których pracuje dany badacz, lub podmioty finansujące określone badanie.
- Otwarty dostęp do publikacji naukowych – „**droga zielona**” (samodzielna archiwizacja): opublikowany artykuł lub ostateczna wersja zrecenzowanego manuskryptu jest umieszczana przez badacza w otwartym internetowym repozytorium przed tradycyjną publikacją lub równoległe z nią. Dostęp do tego artykułu bywa często opóźniony (okres embarga) na życzenie wydawcy, dzięki czemu prenumeratorki zachowują dodatkowe korzyści z tytułu prenumeraty.

2.4 Ponadto przedstawiony został harmonogram stopniowej realizacji tych celów w trakcie trwania programu „Horyzont 2020”.

3. Uwagi Komitetu

Kwestie omawiane w niniejszej opinii dotyczą otwartego (tzn. ogólnego, bezpłatnego, globalnego i bezwarunkowego) dostępu przez internet do przyszłych publikacji i do danych naukowych, na których są one oparte, zazwyczaj istniejących już także w postaci cyfrowej.

3.1 Wcześniejsze opinie

Komitet zajmował się omawianym tu tematem już w opinii pt. „Współpraca i transfer wiedzy między ośrodkami badawczymi, przemysłem i MŚP istotnym warunkiem innowacji”⁽¹⁾. Przedstawił w niej zasadnicze uwagi w tej kwestii, które wciąż są aktualne. Dotyczyły one celu polegającego na poprawie transferu wiedzy między partnerstwami badawczo-naukowymi (zwłaszcza między instytucjami badawczymi a przedsiębiorstwami). Komitet uważał to za istotny czynnik wspierania innowacji, a tym samym konkurencyjności Europy. Uwagi te dotyczyły również wolności sztuki i nauki⁽²⁾ oraz zarządzania własnością intelektualną powstającą w procesie badań i innowacji⁽³⁾.

3.2 Autorstwo i własność intelektualna

Kwestia autorstwa i własności intelektualnej w przypadku badaczy i organizacji badawczych wiąże się z jednej strony z uznaniem pierwszeństwa dokonania odkrycia lub zdobyczy naukowej (co zwykle udokumentowane jest poprzez autorstwo publikacji), a z drugiej strony z uznaniem i ew. przyznaniem praw do wykorzystania (w całości lub w części) procesu twórczego, w wyniku którego z nowej wiedzy mogą potencjalnie powstać innowacje i wynalazki, często następnie zgłaszane do ochrony patentowej. Dlatego Komitet przyjmuje z zadowoleniem stwierdzenie Komisji (punkt 4.1): „Polityka otwartego dostępu nie narusza swobody decyzji autora, czy publikować wyniki swoich badań, czy też nie. Nie wchodzi też w kolizję z ochroną patentową ani z innymi sposobami wykorzystania tych wyników do celów handlowych”.

3.3 Ulga w nowości

Decyzja o tym, czy wcześniej publikować wyniki naukowe, lecz jednocześnie utracić prawo do uznania za nowe ewentualnych wynalazków powstałych na ich podstawie, czy też – aby uniknąć tej utraty – powstrzymać się na początku od publikacji i z kolei być może utracić pierwszeństwo wynalazku, to trudny dylemat i może wiązać się także z konkretnymi stratami. Komitet powtarza swe zalecenie, by w celu złagodzenia tego dylematu przewidzieć przy wprowadzaniu postulowanego patentu UE⁽⁴⁾ tzw. ulgę w nowości, czyli okres, w którym ujawnienie nie niweczy cechy nowości.

3.4 Przykład prawa patentowego

W wyniku trwającego od dziesięcioleci międzynarodowego rozwoju wypracowano i wdrożono w prawie patentowym wyważoną równowagę między wymogami poufności obowiązującymi na początkowym etapie własności intelektualnej a otwartym dostępem do przedmiotów własności intelektualnej. I tak zgłoszenia patentowe są obecnie ujawniane po 18 miesiącach i dostępne dla każdego, także w internecie.

3.5 Wyniki badań naukowych

Charakterystycznym elementem dotychczasowej praktyki, mniej lub bardziej wyraźnym, zależnie od dyscypliny naukowej, jest to, że:

⁽¹⁾ Dz.U. C 218 z 11.9.2009, s. 8, pkt 3.

⁽²⁾ Karta praw podstawowych Unii Europejskiej, art. 13 (marzec 2010 r.): „Wolność akademicka jest szanowana”.

⁽³⁾ Np. Torsten Wilholt [w:] „Forschung und Lehre”, 19, rocznik 12/12, s. 984, www.forschung-und-lehre.de

⁽⁴⁾ Dz.U. C 132 z 3.5.2011, s. 39, punkt 3.9.

- i) dane uzyskane w wyniku procesu badawczego, w oparciu o tzw. dane nieprzetworzone, muszą najpierw zostać skalibrowane i sprawdzone pod kątem błędów pomiaru, następnie trzeba w wewnętrznym procesie kształtowania opinii zbadać ich spójność, ocenić ich znaczenie i w razie potrzeby porównać lub skojarzyć z innymi danymi pomiarowymi, zanim będzie można je włączyć do potwierdzonego, rzetelnego zestawu danych i ujawnić;
- ii) badacze, którzy się tym zajmują, pierwsi ogłaszają to w publikacjach, interpretują wyniki i wyciągają wnioski.

3.6 Ogólne poparcie

Z zastrzeżeniem powyższych uwag, Komitet popiera cele przedstawione przez Komisję. Uważa, że oznaczają one potencjalnie ułatwienie i wzrost skuteczności pracy badawczej, co technicznie umożliwia internet. Komitet zaleca stopniowy dalszy rozwój zapoczątkowanych w związku z tym procesów i podejść, w stałym wzajemnym oddziaływaniu z naukowcami czynnie zaangażowanymi w proces badawczy. Należy przy tym uwzględnić specyfikę poszczególnych dyscyplin naukowych i oszczędzać badaczom dodatkowej pracy lub dodatkowych nakładów administracyjnych, które obniżają efektywność. W następnym punkcie przedstawione zostaną dalsze uwagi i ograniczenia.

4. Uwagi szczegółowe Komitetu

4.1 Otwarty dostęp do publikacji

Otwarty dostęp (przez internet) do publikacji naukowych to swego rodzaju uzupełnienie bibliotek dostosowane do obecnych możliwości technicznych. Jest to rozwiązanie przydatne i pomocne, obecnie już często stosowane i zdecydowanie należy je dalej rozwijać i uzupełniać.

4.1.1 Droga zielona czy złota

To, czy będzie można albo czy uda się ustalić z danym wydawcą dostęp według modelu „drogi złotej” czy „drogi zielonej”, jest raczej kwestią praktyczną lub kwestią kosztów. Ważne jest to, by zasadniczo zapewnić dostęp przez internet do publikacji naukowych i technicznych i nie odwlekać tego zbyt długo.

4.1.2 Nadmierne koszty

Powstaje jednak wrażenie, że najważniejsi wydawcy chcą pobierać za to zbyt wysokie opłaty. Sytuacji tej mogłaby zarządzić większa konkurencja między autorami, redakcjami i wydawcami. W ocenie wyników naukowych pewną rolę odgrywa jednak także prestiż czasopisma, w którym zostały one opublikowane. W związku z tym Komitet zachęca Komisję, by wspólnie z organizacjami naukowymi nadal prowadziła rozważania, jak poprawić tę sytuację. Nie wolno przy tym jednak ograniczać swobody autorów w zakresie wyboru czasopisma.

4.1.3 Sprawozdania wstępne

Komitet zwraca uwagę na rozpowszechniony zwyczaj udostępniania środowiskom fachowym nowych wyników, których

publikacja w specjalistycznych czasopismach jest jeszcze na etapie oceny przez zewnętrznych ekspertów (recenzentów), w postaci wstępnego sprawozdania, dostępnego także w internecie. Analogicznie dotyczy to referatów wygłaszanych na sympozjach i konferencjach specjalistycznych, które w związku z tym są bardzo istotne ze względu na ich łączącą rolę.

4.1.4 Porozumienia międzynarodowe – symetria

Na szczeblu międzynarodowym nie może dochodzić do silnego jednostronnego zachwiania równowagi między UE a pozostałymi państwami. Jeżeli naukowcy i obywatele na całym świecie będą mieli bezpłatny dostęp przez internet do publikacji naukowych powstałych w UE, to także naukowcy i obywatele z UE muszą mieć bezpłatny dostęp do wszystkich publikacji naukowych powstałych poza Unią Europejską. Komitet popiera starania Komisji o osiągnięcie takiej symetrii poprzez porozumienia międzynarodowe. Dopiero ogólnosiwiatowy przepływ informacji naprawdę ułatwi pracę naukową.

4.1.5 Konferencje specjalistyczne i biblioteki

Jednocześnie Komitet przestrzega przed przyjęciem założenia, że w związku z otwartym dostępem inne formy wymiany informacji i myśli będą już niepotrzebne lub nieważne. Praca przed komputerem nie zastąpi stymulującego oddziaływania rozmów i dyskusji ani intelektualnej atmosfery, jaką zapewnia biblioteka czy konferencja specjalistyczna.

4.2 Przechowywanie danych

Większość dużych organizacji badawczych już włączyła przechowywanie danych do swoich zasad dobrej praktyki naukowej. Wobec ogromnej ilości danych, z którymi mamy do czynienia w dzisiejszych czasach, także to zadanie jest przede wszystkim kwestią dostępnych zasobów i infrastruktury, a zatem znacznych nakładów administracyjnych i osobowych potrzebnych do potwierdzania tej ilości danych, do ewentualnego porządkowania, kompresji, skracania lub usuwania danych nieprzetworzonych i ich opisywania przy pomocy metadanych, tak by nie utracić ważnych informacji. Trzeba przy tym za każdym razem uwzględnić stosunek kosztów i korzyści.

4.2.1 Wsparcie ze strony Komisji

Komitet przyjmuje z zadowoleniem środki, które Komisja podjęła dotychczas i planuje podjąć w przyszłości w celu wspierania gromadzenia danych naukowych i koniecznej do tego infrastruktury.

4.2.2 Rozwiązania dostosowane do dyscypliny

Komitet zgadza się z Komisją, że nie należy poszukiwać rozwiązań ogólnych, tylko pozostawić każdej dyscyplinie naukowej swobodę decyzji, w jakim stopniu i jakimi metodami gromadzić dane i jak dalece dążyć do normalizacji. Powinno to odbywać się w miarę możliwości w oparciu o międzynarodowe standardy, tak by umożliwić interoperacyjność.

4.3 Zewnętrzny otwarty dostęp do danych

Zamierzając wspierać otwarty (cyfrowy) dostęp do danych naukowych, Komisja i inni zwolennicy tego rozwiązania⁽⁵⁾ mają w szczególności na względzie następujące cele:

- a) podniesienie jakości dyskusji naukowej (aby można było odnieść się do opublikowanych wyników badań i dokonać ich szczegółowej oceny, z reguły potrzebny jest dostęp do opracowanych danych i do narzędzi użytych w tym celu);
- b) zwiększenie korzyści ze środków publicznych wydanych na pozyskanie danych dzięki dalszemu ich wykorzystaniu.

Cele te Komitet ogólnie może w pełni poprzeć.

Pojawia się jednak pytanie, za pomocą jakich instrumentów, w jak zróżnicowany sposób i w jakim zakresie miałyby się to odbywać, jakie wiąże się z tym dodatkowe nakłady – także administracyjne – i czy są one uzasadnione oczekiwanymi korzyściami, a także jakie względy przemawiają przeciwko temu.

4.3.1 Dotychczasowa praktyka

Cechą charakterystyczną badań naukowych jest to, że proces odkrywczy, a także uzyskane w jego wyniku dane i źródła, muszą być możliwe do odtworzenia lub powtarzalne, a wyciągnięte wnioski muszą obronić się w każdego rodzaju dyskusji i debacie. W środowisku naukowym celowi temu służą ugruntowane i skuteczne procedury przed publikacją, w jej trakcie i po niej, takie jak seminaria, konferencje, ekspertyzy, recenzje naukowe, wymiana informacji i danych, wymiana pracowników itp. Dziś stosuje się tu już także nowoczesne środki cyfrowe. To właśnie w celu wymiany danych CERN⁽⁶⁾ zaproponował World Wide Web (www) i rozwinął ją wspólnie z partnerami.

4.3.2 Dodatkowe środki

W propozycjach Komisji może zatem chodzić tylko o to, jak uzupełnić, ulepszyć, uprościć i efektywniej zorganizować te sprawdzone już działania oparte na samoorganizacji. Z komunikatu nie wynika dostatecznie jasno, jakie konkretnie przewidziano dodatkowe środki; najwyraźniej planuje się m.in. projekty pilotażowe.

4.3.3 Problemy i ograniczenia

Omówiono już oczekiwania związane z otwartym dostępem, lecz trzeba także zwrócić uwagę na problemy, które trzeba będzie rozwiązać, na wyjątki oraz na ograniczenia uniemożliwiające wprowadzenie tego dostępu. Te ostatnie to m.in.:

- poufność w przypadku innowacyjnych wytworów nauki, zwłaszcza powstających we współpracy z przedsiębiorstwami (MŚP); kwestie patentowe;

— poufność danych pacjentów w przypadku badań naukowych w dziedzinie medycyny;

— zagwarantowanie autorstwa danych (badaczy i organizacji badawczych);

— nieporozumienia przy korzystaniu z danych i ich interpretacji oraz konsekwencje tych nieporozumień;

— ew. ograniczenia transferu technologii związane z regulacjami prawnymi dotyczącymi kontroli eksportu;

— zapewnienie globalnej symetrii między UE a państwami trzecimi;

— nakłady osobowe i administracyjne potrzebne do tego, by z masy nieprzetworzonych danych – często nieprzejrzystej – wyłowić właściwe dane i w sposób zrozumiały udostępnić je do wykorzystania przez użytkowników zewnętrznych.

Problemy te niewątpliwie stoją na przeszkodzie powszechnemu wprowadzeniu otwartego dostępu do danych naukowych.

4.3.4 Zróżnicowanie

Rozwiązania muszą zatem być zróżnicowane. Komitet podkreśla, że istnieją dziedziny, w których zewnętrzny otwarty dostęp przez internet do danych naukowych może przynieść korzyści, np. w przypadku danych meteorologicznych, puli genowej, danych demograficznych czy danych o porównywalnie jasnej definicji i podobnym poziomie istotności statystycznej (przy czym i tutaj trzeba ustalić, jak należy zdefiniować „dane”).

Jednocześnie zaleca jednak zachowanie znacznie większej rezerwy, np. w przypadkach:

- i) wysoce skomplikowanych eksperymentów naukowych, takich jak badania prowadzone w akceleratorach cząstek lub instalacjach doświadczalnych syntezy jądrowej;
- ii) wszelkich projektów współpracy w zakresie badań przemysłowych, także z udziałem MŚP.

4.3.5 Zwłaszcza w tym ostatnim przypadku Komitet dostrzega swoistą sprzeczność między celem promowania otwartego dostępu do danych naukowych a celem zwiększenia wsparcia dla innowacji skoncentrowanego na partnerstwach publiczno-prywatnych itp., gdzie kluczową kwestią jest poufność. Niepozbawiona ryzyka jest także próba wyważenia tych przeciwstawnych celów poprzez rozróżnienie z jednej strony danych „nieszkodliwych”, np. w badaniach podstawowych, a z drugiej strony danych istotnych z punktu widzenia innowacji, np. w badaniach stosowanych. Takie rozróżnienie *a priori* wymagałoby zdolności przewidywania przyszłości. Ostatecznie to właśnie przełomowe zdobycze w tzw. badaniach podstawowych mogą okazać się szczególnie istotne z punktu widzenia

⁽⁵⁾ Np. www.royalsociety.org/uploadedFiles/Royal_Society_Content/policy/projects/sape/2012-06-20-SAOE.pdf, www.wissenschaftsrat.de/download/archiv/2359-12.pdf

⁽⁶⁾ Europejska Organizacja Badań Jądrowych.

innowacji, w związku z czym ich wczesne opublikowanie może prowadzić do utraty ochrony patentowej (zob. punkt 3.3). Dlatego powinno się znaleźć podobnie pragmatyczne rozwiązanie jak w przypadku „zwykłych” publikacji (zob. punkt 3.2 opinii oraz punkt 4.1 komunikatu Komisji).

4.3.6 Dobrowolność

W związku z tym należy pozostawić badaczom zaangażowanym w dany projekt badawczy swobodę decydowania o tym, czy umożliwią pod pewnymi warunkami otwarty dostęp do danych uzyskanych w tym projekcie, a jeśli tak, to od kiedy i na jakim poziomie szczegółowości. Przykład CERN pokazuje, że dobrowolne oddolne procesy bardziej służą celom omawianym w niniejszej opinii niż przepisy narzucone odgórnie. Komitet zaleca większe zaufanie do zdolności systemu nauki do samoorganizacji. Należy unikać każdej narzuconej ingerencji w kulturę naukową – dotychczas bardzo skuteczną, ale także wrażliwą (zob. punkt 4.3.10).

4.3.7 Dane z publikacji

Można by przykładowo rozważyć elektroniczne przetworzenie wybranych danych, na których opierają się publikacje dostępne w formule otwartego dostępu (zob. punkt 4.2) i umożliwienie otwartego dostępu do nich wraz z tymi publikacjami. Ale nawet w tym przypadku pojawia się wątpliwość, którą trzeba każdorazowo rozważyć: czy oczekiwana korzyść płynąca z wykorzystania danych on-line przez osoby trzecie rzeczywiście uzasadnia związany z tym dodatkowy nakład pracy autorów, kosztem ich własnej pracy badawczej.

4.3.8 Projekt pilotażowy

Komitet popiera starania Komisji, by uruchomić najpierw projekt pilotażowy w stosunkowo nieskomplikowanej i nadającej się do tego celu dyscyplinie naukowej i w ten sposób zebrać pewne doświadczenia. Następnie należy przedstawić sprawozdanie dotyczące uzyskanej wartości dodanej.

4.3.9 Biurokracja i akceptacja

Znaczne niezadowolenie wielu badaczy z powodu wprowadzonej przez Komisję nadmiernej biurokratyzacji procedur składania i rozpatrywania wniosków właśnie nieco spadło w wyniku starań o uproszczenie i ciągłość (?) instrumentów wsparcia. Niezadowolenie to może jednak znowu wzrosnąć wskutek wprowadzenia nowych, jeszcze niedopracowanych wymogów, ingerencji w pracę badawczą i nowych przeszkód biurokratycznych.

4.3.10 Interes „darczyńcy”

W dyskusji na wyżej wymienione tematy pojawia się również kwestia, czy „darczyńca” lub „podatnik” – w tym przypadku reprezentowany przez Komisję – powinien po prostu narzucić, jako warunek wsparcia, obowiązek otwartego udostępnienia w internecie wszystkich uzyskanych danych, a jeśli tak, to w jakim stopniu. Niezależnie od uwag przedstawionych

w punktach 3.1 i 3.2, kwestia ta nie jest głównym tematem niniejszej opinii. Komitet skupia się raczej na tym, jakie metody wspierania badań naukowych i zarządzania nimi przyniosą optymalne rezultaty z naukowego i gospodarczego punktu widzenia – także w interesie „darczyńcy”.

4.4 Dodatkowe obciążenie budżetu na badania naukowe

Wszystkie środki proponowane przez Komisję zwalniają odbiorcę informacji (publikacji, danych) z konieczności płacenia za nie. Koszty te muszą ponosić autorzy danych i publikacji, tzn. badacze i organizacje badawcze. W związku z tym owe koszty muszą być ujęte w odpowiednich budżetach na badania naukowe – w przypadku wsparcia ze strony UE w budżecie programu „Horyzont 2020”. Dlatego trzeba uwzględnić te koszty w ogólnej kwocie przewidzianej na wsparcie.

4.4.1 Jeżeli zostanie zapewniony otwarty dostęp do publikacji naukowych, dany budżet na badania naukowe będzie musiał pokryć nie tylko nakłady związane z uzyskaniem nowych wyników badań, ale także z ich publicznym udostępnieniem.

4.4.2 Podobnie wygląda sprawa kosztów zwiększonego gromadzenia danych i związanych z tym nakładów osobowych i nakładów na infrastrukturę (m.in. jako warunek tego, o czym mowa w punkcie 4.4.3).

4.4.3 Oczywiście tym bardziej dotyczy to dodatkowych nakładów związanych z ew. zapewnieniem publicznego dostępu do wszystkich lub wybranych danych naukowych.

4.5 Możliwe niezrozumienie

Komitet odnosi wrażenie, że niektóre wysuwane w debacie politycznej postulaty co do otwartego dostępu i argumenty za jego wprowadzeniem wynikają z niedostatecznej znajomości sposobu funkcjonowania nauki i badań naukowych oraz zdolności pojmowania zagadnień naukowych przez normalnego obywatela. Publikacje naukowe są zwykle zrozumiałe tylko dla specjalistów w danej dziedzinie, dlatego otwarty dostęp do nich ma wartość informacyjną również tylko dla specjalistów. Analogicznie dotyczy to także dostępu do danych naukowych.

4.6 Informowanie obywateli i podmiotów politycznych

W tym kontekście szczególnie ważne są wszystkie starania o to, by istotne informacje dotyczące nowych zdobyczy naukowych udostępniać także laikom. Komitet kilkakrotnie już zwracał uwagę na znaczenie tego rodzaju mediów i dostrzega wysiłki Komisji w tej dziedzinie, w tym serwis CORDIS⁽⁸⁾. Trzeba podkreślić zaangażowanie tych naukowców, którzy umieją wytłumaczyć dorobek naukowy w swojej dyscyplinie w sposób jak najbardziej zrozumiały dla ogółu. W końcu istotne jest również, by także strony na arenie politycznej były jak najlepiej poinformowane o treści i znaczeniu odkryć naukowych i o potencjale w zakresie dalszych badań, tak by mogły podejmować ugruntowane decyzje.

(7) Dz.U. C 48 z 15.2.2011, s. 129.

(8) http://cordis.europa.eu/home_pl.html

4.7 Dostęp do wiedzy specjalistycznej

Przedsiębiorstwa i organizacje społeczeństwa obywatelskiego często narzekają na niedostateczny dostęp do specjalistycznej wiedzy w danej dziedzinie. W związku z tym ważne jest, w szczególności także dla MŚP, by dysponować przynajmniej jednym specjalistą wewnętrznym lub zewnętrznym, który zrozumie te dane, lub by mieć dostęp do odpowiedniej organizacji doradczej. Ponadto Komitet zwraca uwagę z jednej strony na zalecenie, jakie skierował do Komisji w jednej z wcześniejszych opinii ⁽⁹⁾, by utworzyła w tym celu specjalną wyszukiwarkę, z drugiej zaś strony na wyszukiwarkę udostępnioną

przez Europejski Urząd Patentowy ⁽¹⁰⁾, która umożliwia znalezienie większości nowszych specyfikacji patentów z całego świata.

4.8 Dostęp przez internet do wcześniejszych publikacji

Oprócz zagadnień poruszonych powyżej istnieje także zainteresowanie, m.in. ze strony nauk humanistycznych, by w internecie udostępniać w postaci elektronicznej także starsze, oryginalne publikacje. Komitet przyjmuje z zadowoleniem starania w tym zakresie, nie są one jednak przedmiotem niniejszej opinii.

Bruksela, 16 stycznia 2013 r.

Przewodniczący
Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego
Staffan NILSSON

⁽⁹⁾ Dz.U. C 218 z 11.9.2009, punkt. 3.2.

⁽¹⁰⁾ <http://worldwide.espacenet.com>